

"det er jo ikke sådan, at vi har en fri hylde"

– tværfaglige rehabiliteringsteams under lup

Af Sanne Vinther Nielsen og Danny Fogsgaard

På Institut for Socialt Arbejde ved Professionshøjskolen Metropol, er vi en gruppe forskere, der i forbindelse med et større forskningsprojekt har observeret 70 rehabiliteringsmøder i to kommuner, samt interviewet mødets deltagere – fra borgere til teammedlemmer. På baggrund af denne forskning udkrystalliseredes nogle tematikker, som vi gerne vil skabe fokus på.

Artiklen er inddelt i to tematikker, som sætter fokus på:

1. hvordan de beskæftigelsespolitiske rationaler, som er i og på spil i rehabiliteringsteamarbejdet

påvirker teammedlemmernes opgavehåndtering og værdisæt

2. konkrete udfordringer vi har set i forhold til borgerinddragelse og tværfagligt samarbejde

I første del sætter vi fokus på, hvordan de beskæftigelsespolitiske rationaler 'gøres' i rehabiliteringsmødet som praksis, herunder hvordan det særlige ressourcefokus er i og på spil. Med reformen af førtidspension og fleksjob bliver ressourceforløbet, ifølge daværende beskæftigelsesminister Mette Frederiksen, en indsats, "[...] som vender op og ned på

den måde, kommunerne hjælper vores mest udsatte borgere på” og med indsatsen kommer fokus på ressourcer markant i spil: ”Frem for at dokumentere, hvor dårlig den enkelte er, så er formålet med de nye ressourcerforløb det modsatte: At fokusere på, hvilke ressourcer det enkelte menneske har.” (Beskæftigelsesministeriet 2012b)

Vi vil vise, at det særlige ressourcefokus kommer til udtryk ved ikke blot at være en del af rehabiliteringsteamets hverdagspraksis, hvor man skal fokusere mere på muligheder og ressourcer end på hvor dårligt den enkelte borger har det. Ressourcefokusset bliver også et normativt ledelsesrationale, som teammedlemmerne kommunikerer til hinanden og til borgerne – altså i en vis forstand foreskriver adfærd, handlinger og mentalitet som er mere hensigtsmæssig end andet (fx livet på arbejdsmarkedet vs. livet på førtidspension).

Under første fokusområde er vores teoretiske perspektiv inspireret af den franske filosof Michel Foucaults indsigter i, at viden og styring eller magt er uløseligt forbundne størrelser. Med inspiration fra Foucault vil vi afdække de særlige former for værdibårne politiske rationaler, som er væsentlig for at den aktive beskæftigelsespolitik kan virke. Hermed vil vi pege på, at politikken med værdibårne rationaler, vidensformer og kategorier, søger at skabe en virkelighed af ressourcefyldte borgere, som den legitime kan rette sine aktiverende teknikker imod.

I anden del af artiklen sætter vi fokus på, at teammedlemmerne har en gennemgående oplevelse af, at det ikke er rehabilitering, de laver. Teammedlemmerne peger på, at rehabiliteringsrationalet, sådan som det tænkes beskæftigelsespolitisk, i virkeligheden handler om at berettige en politisk agenda – nemlig udvikling af arbejds- og konkurrenceevne. Teammedlemmerne peger på, at det rehabiliterende består i, at der nok kan lyttes på borgerens behov og mål, men kun så længe disse handler om at udvikle arbejdsevnen i et vist omfang.

Det, som altså allerede på det grundlæggende plan udfordrer teammedlemmerne, er, at den åbenhed og interesse for borgerens egne mål, som rehabiliteringstanken hos RehabiliteringsForum Danmark lægger op til, ikke opleves som mulig indenfor reformens rammer, hvor fokus er meget entydigt på beskæftigelse og uddannelse.

Teammedlemmer og sagsbehandlere har en klar holdning til, at livet handler om andet end at arbejde,

og at det måske snarere er ved at fokusere på andre områder af livet, som for nogen måske på sigt vil kunne føre til en styrkelse af arbejdsevnen. Det stærke fokus på arbejdsmarkedet kan på den måde siges utilsigtet at indebære risikoen for en undergravning af den tværfaglighed, som teamet i sit udgangspunkt skulle fremme¹⁾.

Vi vil i artiklens anden del sætte fokus på, at den overordnede intention om borgerinddragelse er udfordret dels af reformens snævre fokus på arbejdsmarkedet, hvor det kun er behov og ønsker, som er indenfor denne ramme, der kan høres og handles ud fra. Desuden at de strukturelle rammer såsom tiden, økonomien, samt organiseringen med fire-fem fagprofessionelle, som kommer ind i en sag midt i et længerevarende forløb, udfordrer mulighederne for reel borgerinddragelse.

Det er vigtigt for os at nævne, at vi anerkender den praksis som allerede er etableret og har forståelse for, at det er en relativ ny praksisform som kommunerne dagligt reflekterer over og håndterer efter bedste evne.

Baggrundsviden:

Reform af førtidspension og fleksjob

Den nye reform af førtidspension og fleksjob, der trådte i kraft i 2013, indebærer bl.a., at personer under 40 år ikke længere kan få tilkendt førtidspension, medmindre det er dokumenteret, eller det på grund af særlige forhold er helt åbenbart, at arbejdsevnen ikke kan forbedres.

Personer, der er 40 år eller derover kan heller ikke tilkendes førtidspension, hvis det vurderes, at arbejdsevnen kan forbedres gennem aktivering, behandling, revalidering eller på andre måder.

Rehabiliteringsteam og ressourcerforløb er kernen i denne indsats i forhold til at udvikle den enkeltes arbejdsevne. Arbejdsevnen søges udviklet ved en individuel og helhedsorienteret indsats i et ressourcerforløb og der skal arbejdes sammen på tværs og tænkes tværfagligt.

Pr. 1. januar 2013, er der således oprettet rehabiliteringsteam i alle kommuner. Teamet skal sikre, at borgere med komplekse problemer får en helhedsorienteret og tværfaglig indsats, og at indsatsen bliver koordineret på tværs af beskæftigelsesområdet, sundhedsområdet, socialområdet og undervisningsområdet. Desuden skal en klinisk funktion i regionen være repræsenteret i teamet ved en sundheds-

koordinator. Teamet skal behandle alle sager om ressourceforløb, fleksjob, førtidspension og jobafklaringsforløb. De tværfaglige rehabiliteringsteams opgave er således at varetage den vurdering af borgernes arbejdsevne, som det tidligere var sagsbehandlerens opgave at vurdere.

Hensigten med rehabiliteringsteam som tværfaglig indsats er, at medlemmerne skal bidrage med deres specifikke kompetencer, erfaringer og viden inden for hver sit fagområde, hvilket skal sikre en bedre helhedsorienteret indsats for den enkelte borger, herunder relevante tilbud på tværs af forvaltninger, samt at de samlede ressourcer anvendes effektivt.

Målet med ressourceforløbet er at hjælpe udsatte mennesker videre i livet, så de på længere sigt kan komme i arbejde eller i gang med en uddannelse. På kort sigt skal ressourceforløbet udvikle den enkeltes arbejdsevne gennem en helhedsorienteret og tværfaglig indsats. Et ressourceforløb kan vare i op til fem år ad gangen.

De politiske rationaler bag reformen

I regeringens aftaletekst fra juni 2012 om ny reform af førtidspension og fleksjob (Beskæftigelsesministeriet 2012), pointeres det, at forudsætningerne for den tidligere reform af førtidspension og fleksjob tilbage i 2000 med efterfølgende justering i 2006, ikke havde den ønskede effekt om at fastholde flest muligt på arbejdsmarkedet. I 2012 var der rundt regnet 55.000 flere personer på førtidspension og i fleksjob end regeringen havde forventet, da reformen blev indgået, og samfundet brugte i 2010 over ni milliarder kroner mere end forventet på ordningerne.

I Finansministeriets udspil ”Danmark i arbejde – udfordringer for dansk økonomi mod 2020” (Finansministeriet 2012) udtrykkes det, at regeringen prioriterer højt, at flere bliver en del af fællesskabet, fordi det dels kan have store konsekvenser for den enkelte at stå uden for arbejdsmarkedet eller at blive førtidspensionist i en tidlig alder, dels fordi det har store konsekvenser for samfundsøkonomien (ibid s. 101). I dette udspil betones det, at de væsentligste udfordringer Danmark står over for, handler om at forbedre konkurrenceevnen, forøge produktivitetsvæksten og øge beskæftigelsen (ibid s. 10-11). I denne optik synes reformer af uddannelses- og arbejdsmarkedsområdet at være afgørende og nødvendige for erhvervslivets kon-

kurrenceevne. Dette understreges bl.a. i Finansministeriets udspil ”Vækstplan DK – stærke virksomheder, flere job”, hvor det skrives at de nye vækst mål skal ses på baggrund af, at produktivitetsvæksten i Danmark har ligget blandt de laveste i OECD i perioden 1993-2011. (Finansministeriet 2013, s. 44)

Den politiske kurs overfor udsatte borgere synes med reformen at være klar; færre skal tildeles førtidspension og det overordnede mål er at fremme beskæftigelsesegnheden og udvikle arbejdsevnen hos de udsatte personer, der befinder sig på kanten af eller helt uden for arbejdsmarkedet. Ydermere står det klart at reformændringerne tilstræber en reduktion af den tid, mennesker opholder sig uden for arbejdsmarkedet, dels fordi udgifterne til overførselsindkomster reduceres, samtidig med at den tid, samfundet kan drage nytte af deres kompetencer øges. I lyset af ovenstående politisk-økonomiske perspektiver udgør reformen af førtidspension og fleksjob således én af løsningerne på at skabe vækst, produktivitet og beskæftigelse. (Finansministeriet 2012, s. 8)

”Det er bedst når voksne mennesker går på arbejde.”

Ovenstående politisk-økonomiske diskurser synes at pege i to retninger. For det første bliver det levede liv uden for arbejdsmarkedet politiseret, dvs. at det italesættes som urentabelt. For det andet bliver livet på arbejdsmarkedet normativiseret, dvs. arbejdsadfærd tales frem som profitabelt for både den enkelte og samfundet, men nok endnu vigtigere italesættes arbejdsadfærd som selv- og potentialeudviklende.

I aftaleteksten om en reform af førtidspension og fleksjob fra 2012 står der, [...] *”at det er nødvendigt at nytænke førtidspensions- og fleksjobområdet, så flere får mulighed for at realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv og være en del af fællesskabet.”* (Beskæftigelsesministeriet 2012, s. 1)

Endvidere skriver beskæftigelsesministeriet i deres udspil til kontanthjælpsreformen ”Alle kan gøre nytte”, at “[...] *målet er, at unge får en uddannelse, og at flere får mulighed for at blive en del af arbejdsfællesskabet, gøre nytte og realisere det potentiale, som alle mennesker har.*” (Beskæftigelsesministeriet 2013, s. 7)

Ph.d. Mathias Herup Nielsen peger på, at ovenstående diskurser er et udtryk for et skift eller en omformning af politiske logikker, hvor man tidligere havde fokus på borgere med sociale problemer til nu at se udsatte borgere som ressourcefyldte personer

Tidligere beskæftigelsesminister Mette Frederiksen holder tilsyn med, om voksne mennesker går på arbejde.

med udviklingspotentiale. (Nielsen 2015) Reformerne synes således at være båret frem af en særlig fortælling om, at menneskelig selvrealisering sker igennem et selvudviklende liv på arbejdsmarkedet, og at det er ved at udleve det udviklende arbejdsliv, at mennesker oplever egentligt livsindhold. Eller som daværende beskæftigelsesminister Mette Frederiksen i sin tale til socialchefforeningen i 2013 sagde: [...] ”At det er bedre at have noget at stå op til end det modsatte. Jeg er så gammeldags. Og jeg er så meget socialdemokrat, at jeg grundlæggende tror på, at det er bedst, når voksne mennesker går på arbejde.”

Integrationen i samfundet og på arbejdsmarkedet via hovedfokus på borgerens arbejdsevne, italesættes som omsorg for borgernes muligheder for at udfolde og udvikle deres potentialer og ressourcer. Der kan siges at være tale om en sammenvikling af beskæftigelsespolitiske reformer og en etisk-pædagogisk begrundet selvrealiseringspolitik, og reformen begrundes derved ikke kun økonomisk, men også som omsorg for den enkelte borgers udvikling ved at stille sig på samme side som den borger, der ydes hjælp til.

Hvordan de beskæftigelsespolitiske rationaler ‘gøres’

I vores empiri ser vi, at reformernes og beskæftigelsespolitikens rationaler kommunikeres i (sam)arbejdet med borgerne bl.a. med henvisning til det ‘perspektivløse’ i at sidde udenfor arbejdsmarkedet eller det ‘nytteløse’ eller ‘fastlåste’ i ikke at udnytte muligheden for at realisere sine ressourcer i et aktivt arbejdsliv.

I nedenstående uddrag fra en samtale mellem borger og sagsbehandler, vil vi vise, hvordan sagsbehandleren italesætter de ressourcefokuserede rationaler over for borgeren. Men først lidt baggrundsviden om dennes helbreds- og arbejdsmæssige situation:

Borgeren er sidst i fyrrerne, er uddannet laborant men har ikke været beskæftiget inden for dette område. Hun har haft butiksarbejde i en 3-årig periode, 30 timer om ugen, er fraskilt med 3 børn, heraf er 2 hjemmeboende. Borgerens helbreds-mæssige situation omhandler bækkenløsning, skulderlidelse (den ene arm kan ikke anvendes), ryg- og nakkesmerter (kan kun i kortere tid sidde og max stå op i 40 minutter ad gangen), diabetes og svær depression, her-

under belastningsreaktion og PTSD, som vedkommende, nu på fjerde år, er i behandling for.

Borgeren har deltaget i tre virksomhedspraktikker med henblik på at optræne arbejdsevnen. Udviklingen af arbejdsevnen har været meget begrænset grundet de fysiske og psykiske begrænsninger, som er blevet forværret år efter år.

Begrundelsen for fremlæggelsen af sagen på rehabiliteringsmødet er, at borger i 2014 søgte om førtidspension efter §17 kapitel 3, pensionsloven. Forud for rehabiliteringsmødet har sagsbehandler informeret vedkommende om, at hun højst sandsynligt vil få afslag på sin anmodning om førtidspension, da arbejdsevnen ikke er veldokumenteret og mulighederne for tilbagevenden på arbejdsmarkedet, ikke er afprøvet tilstrækkeligt. Ydermere er borgeren af sagsbehandler blevet orienteret om, at vedkommendes helbredsmæssige situation ikke anses for afklaret, pga fortsat behandling både hvad angår den fysiske og psykiske tilstand. Borgeren trak efterfølgende sin ansøgning om førtidspension tilbage, og møder op til dette rehabiliteringsmøde for at blive afklaret på, om hun er berettiget til fleksjob.

Efter borger og sagsbehandler har talt sammen i nedenstående uddrag, tilbagevender rehabiliteringsteamet, og mødeleder informerer borger om, at vedkommende er blevet indstillet til et 3-årigt ressourceforløb. Rehabiliteringsteamet har haft trukket sig tilbage til et tilstødende lokale for at drøfte deres indstilling. Indtil rehabiliteringsteamet kommer tilbage og forelægger deres endelige beslutning om indstillingen, har sagsbehandler og borger mulighed for at tale sammen. Nedenstående er en udvalgt passage fra en samtale:

B (borger): Det var sådan lidt mærkeligt det hele, fordi teamet kan se, at jeg har så mange problemer.

SB (sagsbehandler): Ja, men som vi jo også har talt om, så kan man jo godt se, at du har nogle helbredsmæssige problemer, både fysisk og psykisk, men du er heller ikke så dårlig, at du ikke kan lave noget som helst. Så det er der, man skelner mellem kan man bare en lille bitte ting, så skal man tage fat i det og så skal man prøve og se, hvor meget man kan få ud af folk.

B: Jeg har håbet meget på, at jeg kunne få førtidspension.

SB: Ja, det kan man ikke få, når man er så ung som dig.

B: Nogle gange fortryder jeg, at jeg ikke har søgt førtidspension. En sagsbehandler sagde så mange gange til mig, at han ville sende mig til pension. Men jeg

sagde nej, det skal du ikke, jeg vil godt have en uddannelse, jeg vil gerne arbejde.

SB: Jamen jeg synes da det er godt, at du har holdt fast i det. Fordi ellers havde du aldrig fået uddannelse og du har stadig lært noget. Du har fået bevist overfor dig selv, at du godt kan. Så jeg tror ikke det er lykken, at få en førtidspension.

Ovenstående samtale er et eksempel på en borger som forsøger at tale sig ind i en bestemt subjektposition som potentiel førtidspensionist, mens sagsbehandler tilbyder en anden mere 'vellykket' position ved at omtale, at livet på arbejdsmarkedet tilkøbes livsindhold, mens livet som førtidspensionist omvendt omtales som værende ikke-lykkeligt.

Med hjælp fra Michel Foucault, kan vi forstå ovenstående samtale mellem sagsbehandler og borger som et møde mellem magt og etik i nogle ledelsesrationelle²⁾ forsøg på at optimere og organisere handlemåder, ved at visse former for adfærd normativiseres³⁾. At den ledelsesrationelle magt er *etisk*, betyder i ovenstående samtale, at samtalens ledelsesrationelle indsats *foreskriver* den type forhold, borgeren bør have til sig selv (at erkende at et liv på førtidspension ikke er lykken), og den *normativiserer* den måde, borgeren bør forvalte sit liv på (at fastholde et ressourcefokus på sin arbejdsevne og fastholde den selvstyrende handlingslogik "jeg kan godt") (Foucault 1982, s. 352).

Det er vigtigt at pointere, at såvel sagsbehandler som borger tager del i et beskæftigelsespolitisk felt med ledelsesrationelle indsatser og logikker, der sandsynliggør, skubber på, inciterer, fremmer, begrænser, udvider, forbedrer, normerer og foreslår handlemåder (Foucault 1991, s. 102, Foucault 1982, s. 221, Rose 2003: 180). Med Foucault er der ikke tale om en disciplinerende magt, men en gouvernerende magt, der snarere gør det gode, hvorfor fokus bliver på, hvorledes vi magtes gennem tilbud om det gode, som det kan være svært at sige nej til – tilbud om at få hjælp til at udvikle vores ressourcer; tilbud om at få udviklet vores arbejdsevne, så vi kan blive en del af fællesskabet; tilbud om ikke at blive parkeret på førtidspension, så vores liv kan blive tilført egentligt livsindhold. Den ledelsesrationelle magts funktionalitet er således immanent i konkrete, produktive praksisser, hvor den fungerer som indirekte taktisk og strategisk ledelse af selvledelse (Foucault 1994: 104). Magt er i den forstand noget der gøres, og den fungerer særligt gennem kommunikation og gennem handling på andres handlinger.

Nedenstående uddrag er fra et teammøde. Borgeren er langtidsledig med en række helbredsproblemer:

TM1: Altså jeg vil jo sige, at pension er sådan lidt at blive parkeret ude på et sidespor, og selv seje din egen sø og det er for nogen meget godt, men...

TM2: Jamen altså, i mit hoved er det svært, at skulle parkere dig på en førtidspension, fordi jeg tænker, der er så meget. Og nu tænker jeg ikke kun arbejdsmarkedsrettet. Jeg tænker der er nogle ressourcer, og bare det du kan sidde og sige, at du får noget ud af psykolog – altså allerede der, er der nogle kæmpe ressourcer. Og jeg anerkender selvfølgelig at der er rigtig mange ting og det er rigtig uoverskueligt for dig. Det kan jeg godt mærke og jeg kan også se det på papirerne. Men alligevel er der et eller andet, som jeg syntes, umiddelbart, at vi bliver nødt til at gribe fat i.

B: Okay.

TM1: Ja, det er i hvert fald også det, som jeg tænker. Der skal også være en motivation til noget og den er der nogle gange ikke hos nogle borgere, og så er det også, at man kan sige, så tipper den så måske også over mod en førtidspension, men altså her tænker jeg, der er en masse ressourcer, som vi ikke bare kan lade gå forbi, umiddelbart.

TM3: Jeg har det meget ligesom TM1. Jeg ser ikke dig som førtidspensionist, fordi at for det første, så syntes jeg du er ung, altså i forhold til det her og jeg syntes også at jeg ser nogle ting i dig, der peger hen mod noget – måske ikke lige om hjørnet – men jeg ser dig ikke til førtidspension, sådan har jeg det altså ikke, så derfor så undrer det mig, at 'brug for alle' er kommet frem til det. Jeg prøver lige at søge lidt ind til det.

I ovenstående uddrag ser vi igen, hvordan de beskæftigelsespolitiske rationaler 'gøres' i rehabiliteringsmødet som praksis. Med det særlige ressourcefokus i spil, sammenspilles magt, sandhed, viden, (selv)ledelse og etik i særlige subjektpositioner, som det anses at blive mere fri eller mere rigtig at efterleve. Det er disse positioner, som Foucault beskriver som subjektgørelser eller subjektiveringer. (Foucault 1988, s. 10-13)

Ifølge Bronwyn Davies forløber disse subjektiveringsprocesser ved, at de politisk-institutionaliserede rationaler indfanger eller 'prajer' (eng: hailing⁴⁾) borgere og teammedlemmer, ved at de bliver eller selv taler sig som "a particular subject" (Davies 2000: 29-32). En prajning eller subjektivering sker altså ved, at teammedlemmerne omtaler borgeren på særlige måder i overensstemmelse med den måde, de naturaliserede beskæftigelsespolitiske rationaler virker på.

Konsulentfirmaet Mploy som af arbejdsmarkedsstyrelsen blev bedt om at foretage en evaluering af, hvor langt kommunerne var nået med implementering af førtidspensions- og fleksjobreformen, pointerer i for-

længelse af ovenstående vigtigheden af, at de politiske intentioner og rationaler naturaliseres i praksis: "Det bliver fortsat vigtigt, at reformen italesættes som en positiv ændring af borgerens muligheder for at blive hjulpet i stedet for en parkering på førtidspension." (Mploy s. 18)

Udover denne forståelse af reformen som en positiv ændring af borgerens muligheder for at få hjælp til at få et aktivt liv, fremsættes også et rationalt om, at borgeren dels har ret til ikke at blive opgivet, og dels er forpligtet til at yde en aktiv indsats og leve op til forventninger om at være et kunende og parat menneske.

"[...] fordi jeg oprigtigt tror på, at vi hjælper mennesker ved at stille krav til dem. Vi hjælper mennesker, når vi viser, at vi forventer noget af dem. Det er en pligt, men det er også en ret. En ret til ikke at blive opgivet. En ret til ikke at blive overladt til sig selv på kontanthjælp eller førtidspension. En ret til gennem uddannelse eller arbejde at få mulighed for at skabe sig et bedre liv." (Mette Frederiksen, pressemeddelelse 24.10.2013, Beskæftigelsesministeriet)

Inspireret af Jan Masschelein (2001) synes ovenstående at omhandle, at borgerne som modydelse til den hjælp der vil give dem mulighed for at skabe sig et bedre liv, må forstå, at de må stille deres ressourcer (arbejdsevne) til rådighed. I regeringens udspil 'Alle kan gøre nytte' fremgår det, at "vi opgiver ingen. Alle skal mødes med en forventning om, at de med den rette hjælp kan udvikle sig. Derfor skal alle have mulighed for at realisere deres potentiale og blive en del af fællesskabet på arbejdsmarkedet."

Teammedlemmernes opfattelse af mulighederne for det rehabiliterende arbejde Som skitseret udgør reformen af førtidspension og fleksjob et politisk modsvar til de forudgående fejlslagne socialfaglige indsatser, hvor en for lille procentdel af borgere ikke opnåede tilstrækkelig opgradering i deres arbejdsevne, og en for stor andel af borgere tildeltes førtidspension og dermed ikke var vækstskabende og produktive i økonomisk henseende. Rehabiliteringsbegrebet skrives for første gang ind i beskæftigelseslovgivningen med reformen af førtidspension og fleksjob med en klar understregning af, at selve rehabiliteringsindsatsen har fokus på udvikling af arbejdsevnen, frem for på afklaring eller afprøvning (Bonfils, 2013; Indenrigsministeriet; Sundhedsministeriet, 2011). Fokus

er altså på udvikling af beskæftigelsestilknytning, hvor især ressourceforløb spiller en afgørende rolle.

Ressourceforløb kan bestå af indsatser i både sundheds-, social- og beskæftigelseslovgivning, men omhandler primært rehabilitering til arbejdsmarkedet idet ressourceforløb skal ”sikre, at personer, som er i risiko for at komme på førtidspension, får udviklet arbejdssevnen.” (Beskæftigelsesministeriet – ”Hvad er ressourceforløb?”)

Der er imidlertid ikke i forbindelse med reformen taget yderligere stilling til, hvad der nærmere forstås ved rehabilitering i en beskæftigelsesfremmende indsats. Der er tale om et perspektiv som stammer fra sundhedssektoren, hvor det anvendes i arbejdet med at forbedre borgeres funktionsevne (Dall 2013, s. 6). Denne overførelse af et perspektiv fra en sektor til en anden, uden en nærmere definition af, hvordan begrebet skal anvendes i den nye kontekst, giver anledning til en grundlæggende udfordring for teammedlemmerne. Adspurgt om hvad teammedlemmerne forstår ved rehabilitering trækker langt de fleste medlemmer på en forståelse, der ligger tæt på den definition Rehabiliteringsforum Danmark har udarbejdet i samarbejde med MarselisborgCentret, og som anvendes i arbejdet med funktionsevne: *Formålet er, at borgeren, som har eller er i risiko for at få betydelige begrænsninger i sin fysiske, psykiske og/eller sociale funktionsevne, opnår et selvstændigt og meningsfuldt liv. Rehabilitering baseres på borgerens hele situation og beslutninger og består af en koordineret, sammenhængende og vidensbaseret indsats. (MarselisborgCentret & Rehabiliteringsforum Danmark, 2004, s.16)*

Teammedlemmerne siger selv at rehabilitering bl.a. er ”at se borgeren som en helhed”, ”at inddrage borgeren i egen sag”, ”at få et tværfagligt og helhedsorienteret blik på borgerens situation” og ”at hjælpe borgeren til at få større livskvalitet og et bedre funktionsniveau”. Men kerneopgaven for kommunernes rehabiliteringsteam, er ifølge et teammedlem snarere:

”[...] at vurdere om folk de hører til på arbejdsmarkedet eller om de ikke hører til på arbejdsmarkedet, og om vi som kommune som helhed, kan se, at vi har nogle indsatser vi kan byde ind med for at få dem derhen, fordi målet er jo arbejdsmarkedet.”

Og selve rehabiliteringsteamets opgave med at have fokus på arbejdsevneudvikling og ikke i bredere forstand at opnå ’et meningsfuldt liv’, opleves af langt størstedelen af de adspurgte teammedlemmer, ikke som rehabilitering:

”Rehabilitering har intet med det her at gøre, fordi borgeren er ikke i centrum, borgerens mål er ikke i centrum. Jeg synes, det er enormt fint, at vi sidder herinde og lytter på borgeren, og jeg føler også med de rammer, der er sat fra lovens side, der udfylder vi dem så godt, som vi overhovedet kan. Men rehabiliterende, det er det ikke.”

Et andet teammedlem udtaler:

”Men at man så kalder det noget, som det så ikke er, det er måske der problematikken ligger i bund og grund. Det er et flot ord og et politisk ord, som man kan høste noget på, og så har man ligesom gjort en rehabiliterings indsats. Og det har vi ikke gjort, men det lyder godt, det er det glittede papir, der kører i øjeblikket.”

Det, som altså allerede på det grundlæggende plan udfordrer teammedlemmerne, er, at den åbenhed og interesse for borgerens egne mål, som rehabiliteringstanken hos RehabiliteringsForum Danmark lægger op til, og som teammedlemmerne selv giver udtryk for, ikke opleves som mulig indenfor reformens rammer, hvor fokus er meget entydigt på beskæftigelse og uddannelse.

”Der er ikke frit valg på alle hylde.”

Teammedlemmerne har trods dette en god forståelse for deres forvaltningsmæssige opdrag og generelt er der en stor vilje til at få det til at fungere, under de rammer der nu engang er. Mange teammedlemmer udtrykker desuden, at de sætter stor pris på arbejdet i rehabiliteringsteamet, og på at det består af engagerede og dygtige mennesker. Især er det denne mulighed for et tværfagligt blik, som teammedlemmerne hæfter sig ved, når de spørges til meningen med rehabiliteringsteamsene. Men de lægger i interviewene samtidig ikke skjul på, at de kunne ønske sig en større bredde i deres arbejde, som det fx kommer til udtryk således:

”Så på den måde har jeg haft nogle udfordringer i at skulle tilpasse mig en anden måde at arbejde med mål på, fordi det groft sagt har været forudbestemt, at det SKAL handle om uddannelse eller det SKAL handle om et job. Og derfor så træder jeg lidt tilbage, når det bliver: ‘er det så et ressourceforløb eller er det så et fleksjob eller skal de sendes tilbage til sagsbehandlingen, fordi der stadig er muligheder?’ Altså der synes jeg, formålet med rehabiliteringsteamet også godt kunne rumme noget andet.”

Der er blandt de professionelle i teamsene således en udbredt reference til, at livet også handler om andet end at arbejde, og at det måske snarere er i andre

områder af livet, den styrke kan findes, som måske – for nogle – på sigt – kunne føre til også en styrkelse af arbejdsevnen. Flere taler i den forbindelse om, som personen i det ovenstående eksempel, at når så mange professionelle og dygtige mennesker samles og sætter sig ind i et menneskes liv og historie, er det næsten en skam, at deres fulde faglige og personlige kompetencer og erfaring ikke bruges, idet *”det jo ikke er sådan at der er frit valg på alle hylder”*, som en udtrykker det. Det stærke fokus på arbejdsmarkedet kan på den måde siges utilsigtet at indebære risikoen for en undergravning af den tværfaglighed, som teamet i sit udgangspunkt skulle fremme.

”At finde en gnist man kan arbejde videre med.” Der er samtidig enighed om, at det er vigtigt at have et arbejde og at bidrage til samfundet, selvom teammedlemmerne ofte pointerer, at arbejdsevnen ikke er det eneste parameter at måle et godt liv ud fra. Samtidig med, at der er dette blik for et helhedssyn, så fremgår det også af vores datamateriale, at mange af de interviewede har taget reformens retorikker og logikker om at fokusere på ressourcer og muligheder til sig, fordi de er klar over, at det er deres arbejde. Det kan i forlængelse heraf argumenteres, at de derved er medvirkende til at normativisere livet på, eller på vej mod, arbejdsmarkedet.

”Det der med at få fundet de der små steder, at hvor kan man finde lidt gnist at arbejde videre med, eller hvor kan man finde nogen små ressourcer, som der ikke allerede er fået øje på, når nu man sidder her med helt nye øjne.”

Et andet eksempel:

”Altså jamen jeg kan helt klart se, hvad skal man sige den teoretiske fordel ved, at man gør nogen indsatser for mennesket eller hvad skal man sige. For det er jo ofte nogle mennesker på en eller anden måde som er gået i stå. Både altså livsmæssigt også men også arbejdsmæssigt, og MIN erfaring er i hvert fald, at folk vil jo gerne, forstået på den måde, at hvis man ligesom i en eller anden grad drager omsorg for dem, og ligesom siger, vi tror på dig og. Vi er helt sikre på du stadigvæk kan nogle ting. Vi kan godt se, at der er nogle barrierer, og der er noget der er svært og sådan, men vi er faktisk nogle mennesker her som gerne vil dig, hvis man kan sige det sådan. Helt medmenneskeligt også. Ja [pause] og det, altså det tror jeg på for nogen i hvert fald virker.”

Her ses det igen, hvordan tanken om, at det at fokusere på et arbejdsliv, også for borgere som er langt fra arbejdsmarkedet og måske ønsker en førtidspension,

ses som værende *godt for dem*. Der er tale om at ‘vi tror på dig og du kan stadigvæk nogle ting’. Indsatsen (selv)forklares også på dette niveau som et udtryk for omsorg for den enkelte. Mens det fra borgernes side også kunne blive oplevet lige modsat, nemlig som mangel på anerkendelse, og som om der ikke er nogen værdi i det liv, som den pågældende nu engang har mulighed for at føre.

Rammernes betydning for borgerinddragelsen Når teamet møder borgeren er det da heller ikke altid, at fokus på ressourcer og positivitet er det, der skal til og i nogle tilfælde har teammedlemmerne også vanskeligt ved at forbinde deres sædvanlige faglige ståsted og viden om mennesker med problemer med dette opdrag. Fx når det gælder målsætningen for indholdet i et længerevarende ressourceforløb, som ikke altid stemmer overens med borgerens behov for at forholde sig til én ting af gangen:

”Det der med at tænke, hvad kunne jeg godt tænke mig om 5 år, hvis vi bevilger et ressourceforløb. Det synes jeg har været rigtig svært, fordi de er jo så langt fra. Det er jo derfor de har været på rehabiliteringsteamet. Så de to ting de hænger ikke helt sammen.”

Og som et andet teammedlem udtrykker det, kan det i forlængelse heraf også være rigtig svært for mange borgere overhovedet at rumme forslag om en række forskellige tiltag på én gang:

”Nogle af borgerne er så psykisk dårlige, så det der med at sige, jamen så kan du det, og så kan du det – så er de simpelthen stået af altså. Så kan de slet ikke se sig ud over deres problemer og slet ikke overskue at skulle i gang med 5 forskellige indsatser(...). Det er simpelthen for stor en mundfuld. Så det synes jeg faktisk er lidt udfordrende, og det er faktisk teamets opgave, men det kan ikke rigtig lade sig gøre.”

Problemet er her også, at teamet (med undtagelse af jobafklaringsforløbene) oftest først kommer ind i sagen efter et længerevarende sagsforløb, og som et teammedlem udtrykker det, så er fokus på ressourcer altid underlagt dette: *”(om) vi overhovedet kan finde noget, som man ikke allerede har opdaget.”* Desuden oplever teammedlemmerne, at de skal afstemme deres forslag til indsatser. Som et andet teammedlem formulerer det:

”Jeg (vil) jo hellere sørge for, at ressourcerne bliver brugt hos én hvor det giver rigtig meget mening end hos en, hvor det måske viser sig at blive en fiasko.”

Men jeg ville jo allerhelst lade tvivlen komme folk til gode. Men der har jeg en øverste ledelse som har sagt (...) 'det er ikke en indsats, som vi har beregnet ind i vores budget'. (...) så det bliver jeg jo nødt til at balancere på, for at sørge for, at vi kan strække os helt til nytår."

Derudover er der en udfordring ift. inddragelsen i, at der er så begrænset tid til rådighed og at der er så mange til stede. Som dette teammedlem udtrykker det:

" (...)selvom de bliver forberedt på det og alt mulig, og vi prøver at virke så søde og imødekommende, så er det kun en halv time, vi har ikke super meget tid til det og ja, vi har jo i bund og grund besluttet os, de fleste gange, det kan vi lige så godt være ærlige og sige. Vi har en halv time, og jeg har stadig eksempler på, at de der har mødt frem har gjort, det har givet et andet udslag, så jeg syntes, det er vigtigt, at de møder frem, men jeg kan også godt forstå, at de får oplevelsen af 'hvad skal jeg komme der for, når der er truffet afgørelse på forhånd'. Det syntes jeg er ærgerligt, men jeg har svært ved at forestille mig, hvordan man skal gøre det anderledes."

Som et andet teammedlem udtrykker det, så er det fx en svær situation, når det er tydeligt, at ressourceforløbet som alternativ til en førtidspension ikke vil føre noget godt med sig, men at der samtidig ikke på nogen måde er udsigt til, at det kan blive anderledes:

"Altså man kan sige i nogen af dem, hvor vi måske godt kan se, at det vil ikke føre noget godt med sig, at folk ikke kan få den førtidspension for eksempel. (...) der er ikke noget at gøre, der er ikke opfyldt det der skal til, men omvendt kan man se, at det vil blive nærmest umuligt at få opfyldt de ting, der skal til."

Den overordnede intention om borgerinddragelse er således udfordret dels af reformens snævre fokus på arbejdsmarkedet, hvor det kun er behov og ønsker, som er indenfor denne ramme, der kan høres og handles ud fra. Dels af de strukturelle rammer såsom tiden, økonomien, samt organiseringen med fire-fem fagprofessionelle, som kommer ind i en sag midt i et længerevarende forløb, hvilket udfordrer mulighederne for reel borgerinddragelse.

Afsluttende kommentarer

Vi har ønsket at sætte fokus på dels rehabiliteringsteammedlemmernes oplevelser og udfordringer med at oversætte og levere en aktiv beskæftigelsespolitik, dels på de konkrete udfordringer omhandlende borgerinddragelse og tværfagligt samarbejde i et rehabiliterende arbejde.

Vi har sat fokus på, hvordan de beskæftigelsespolitiske rationaler 'gøres' i rehabiliteringsmødet som praksis, herunder hvordan det særlige ressourcefokus er i og på spil. Det er dette ressourcefokus, konkret udmøntet i ressourceforløb, som i dag møder kritik fra flere steder. Tag blot et vue ud over medielandskabet, hvor kritiske røster peger på, at kommunerne bliver tvunget til at bruge ressourceforløb på uhenigtsmæssig vis, og at ressourceforløbene gør nogle borgere mere syge. (DenOffentlige.dk; Petersen, R. & Andersen, J.H., Ugeskrift for Læger nr 22/2015)

Vi har endvidere ønsket at sætte fokus på, at teammedlemmernes intention om borgerinddragelse er udfordret af reformens fokus på borgerens restevne og arbejdsmarkedsparathed, hvor det kun er behov og ønsker, som er indenfor denne ramme, der kan høres og handles ud fra. Det er dog vigtigt for at anerkende den praksis som allerede er etableret og at have forståelse for, at det er en relativ ny praksisform som kommunerne dagligt reflekterer over og håndterer efter bedste evne.

Sanne Vinther Nielsen er adjunkt ved Institut for Socialt Arbejde, Professionshøjskolen, Metropol.

Danny Fogsgaard er adjunkt ved Institut for Socialt Arbejde, Professionshøjskolen, Metropol.

REFERENCER:

- Beskæftigelsesministeriet: *Hvad er ressourceforløb?*
- Beskæftigelsesministeriet (2012): *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob*.
- Beskæftigelsesministeriet (2012b): *Bredt politisk flertal har vedtaget reform af førtidspension og fleksjob*. Pressemeddelelse, 19.12.2012.
- Beskæftigelsesministeriet (2013): *Alle kan gøre nytte – udspil til en kontanthjælpsreform*.
- Bonfils, I.S. (2013): *Rehabilitering – ét begreb, mange meninger*. Social Politik, 1, 6-11.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1996): *Refleksiv Sociologi – mål og midler*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dall, T. (2013): "På vej mod en rehabiliterende beskæftigelsesindsats?", I: *Uden For Nummer – tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde*. Nr. 26, 2013.
- Davies, B. (2000): *A body of writing*. AltaMira Press, Walnut Creek.
- Dean, M. (2003): *Governmentality – Power and Rule in Modern Society*. Sage Publications.
- Finansministeriet (2012): *Danmark i arbejde – udfordringer for dansk økonomi mod 2020*.
- Finansministeriet (2013): *Vækstplan DK – stærke virksomheder, flere job*.
- Foucault, M. (1982): "The Subject and Power", "The Question of the Subject", "On the Genealogy of Ethics". I: Dreyfus & Rabinow: *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1988): "Technologies of the Self". I: Martin, L. H., Gutman, H., Hutton, P. H. (ed.): *Technologies of the Self*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. (1991): "Governmentality" – Questions of Method". I: Miller, P., Gordon, C., Burchell, G. (ed.): *The Foucault Effect: Studies in governmentality*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1994): *Viljen til viden. Seksualitetens historie I*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- Frederiksen, M. (2013): *Tale til socialchefforeningen*, pressemeddelelse, Beskæftigelsesministeriet.
- Indenrigsministeriet & Sundhedsministeriet (2011): *Vejledning om kommunal rehabilitering*.
- Jørgensen, M.W. & Phillips, L. (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- MarselisborgCentret & Rehabiliteringsforum Danmark (2004): *Rehabilitering i Danmark – Hvidbog om rehabiliteringsbegrebet*.
- Masschelein, J. (2001) "The Discourse of the Learning Society and the Loss of Childhood", I: *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 35, No. 1, 2001.
- MPloy (2013): *Status på kommunernes implementering af førtidspensions- og flexjobreformen. Evaluering*.
- Nielsen, M.H. (2015): "Det aktive menneskes triumf? – en analyse af de omfattende forandringer af kategoriseringen af kontanthjælpsmodtageren", i: *Tidsskrift for arbejdsliv*, 17. årgang, nr. 1.
- Raffnsøe, S. (2002): *Sameksistens uden common sense – en elliptisk arabesk*. Bind 1. Akademisk Forlag.
- Rose, N. (2003): "At regere friheden – en analyse af politisk magt i avanceret liberale demokratier". I: Borch, Christian & Larsen, Lars Thorup (red.): *Perspektiv, magt og styring*. Luhmann og Foucault til diskussion. København: Hans Reitzels Forlag.

NOTER:

1. I vores observationer kunne vi konstatere, at flere fagprofessioner under teammøderne var langt mindre fremtrædende end andre fagprofessioner – gennemgående har det særligt været lægekonsulent og repræsentanten for beskæftigelse der har været toneangivende på teammøderne.
2. 'Gouvernementalité' er Foucaults neologisme for den styrings- og ledelsesrationalitet, der er gennemgående i de moderne vestlige samfund. Sverre Raffnsøes oversættelse af begrebet er ledelsesrationalitet (Raffnsøe 2002), og Mitchell Deans oversættelse er governmentality (Dean 2003).
3. Tanker om hvordan man organiserer mennesker for at få det bedste og det mest mulige ud af dem, er tanker man også gør sig i antikken og middelalderen. De Human Resources Management teorier der vinder indpas i det 20. årh., udgør i udbredt grad i dag en betydnings- og forståelsesramme for, hvordan mennesker beskrives som ressourcer, der kontinuerligt kan og skal forædles.
4. Begrebet 'hailing' er hentet hos filosofen Louis Althusser, som bruger begrebet til at beskrive hvordan bestemte ideologier, indfanger det enkelte subjekt. En ideologi er, ifølge Potter & Wetherell "[...] diskurser, der kategoriserer verden på måder, som er med til at legitimere og opretholde sociale mønstre". (Jørgensen & Phillips 1999: 125)